

De nazis i antinazis

Antoni M. Thomas

El libro negro

Són molts els films que tracten el tema de la resistència clandestina en els països dominats pels nazis durant la Segona Guerra Mundial. És una temàtica que s'agraeix, perquè, en línies generals, sempre és interessant que les generacions es traspassin una a l'altra aquella heroica determinació de lluitar contra el feixisme.

Una llarga llista

El cinema europeu, i ocasionalment el nord-americà, s'han ocupat i m'atravesca a dir que continuaran ocupant-se d'aquesta part de la història contemporània que, de fet, gairebé podria constituir tot un gènere, perquè ja pot formar-se una llarga llista de films, no sempre encertats, tot s'ha de dir, que comença quan encara no havia acabat del tot aquella guerra, el mateix any 1945, amb el rodatge del film *Roma città aperta*, de Roberto Rossellini, i es perllonga al llarg del temps fins avui amb títols tan pròxims com *Sophie Scholl*, (2005) de Marc Rothermund, sobre la resistència des de dins mateix de l'Alemanya nazi.

En la majoria d'ocasions, incloent-hi les pel·lícules que acabo de citar, la trama es basa en fets reals, de vegades lleugerament novel·lats per tal de subratllar l'èpica inherent, tot i que molts d'aquells fets traslladats després al cinema disposen per si mateixos d'una autèntica càrrega novel·lesca, que no vull dir romàntica.

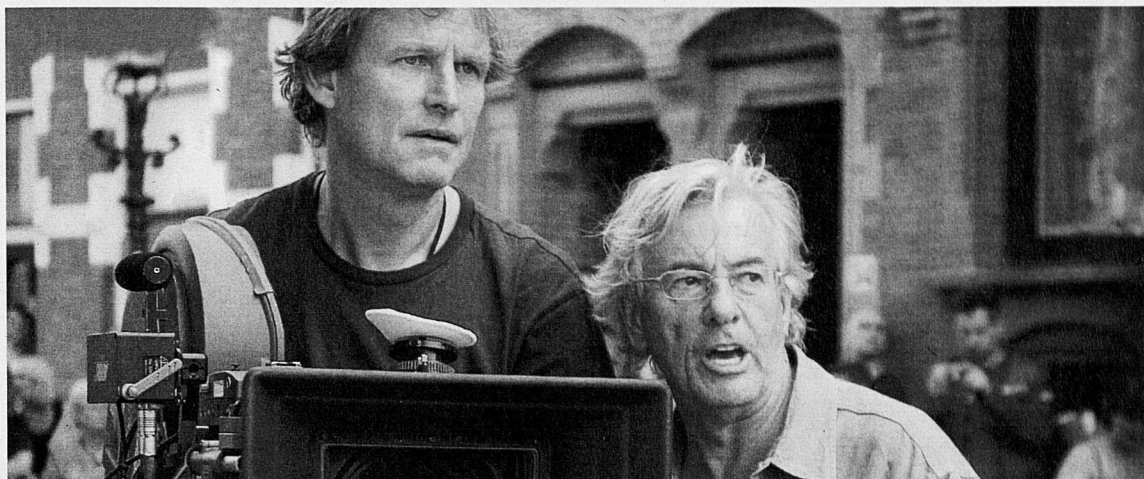
Seria llarg repassar la filmografia que s'ha anat formant i que implica a tots els països que patiren la barbàrie nazi-feixista. De Suècia a Itàlia, d'Anglaterra i França a la ex-Unió Soviètica, les respectives cinematografies disposen d'obres resoltes amb mi-

llor o pitjor fortuna, això sí. Fins i tot i per extensió hi podem incloure també la cinematografia espanyola que, d'ençà de la democràcia, s'ha interessat de mica en mica pel tema de la resistència antifranquista armada, per la guerrilla del maquis, tot i que rarament hagi estat per a contar-ne la seva lluita.

L'aportació espanyola

En efecte i fent aquí un breu incís, cal dir que la nostra cinematografia ja abans del final del franquisme té una memorable aportació a la temàtica amb l'obra de Víctor Erice, *El espíritu de la colmena* (1973), tot i que el personatge del maquis sigui tractat de manera col·lateral i més com a pretext mític i fins i tot líric, que com a lluitador resistent. I apareix de nou a *Pim Pam Pum*, (1975) de Pedro Olea, i a *El corazón del bosque* (1978) de Manuel Gutiérrez Aragón, i també a *Luna de lobos*, (1987) de Julio Sánchez. Però, en tots aquests casos el guerriller (dit maquis per extensió de la paraula francesa) no és tractat com a subjecte actiu d'una lluita, tot i que sigui lluita abocada al fracàs, sinó com a individu que arrossega mal que bé la seva derrota. Tal vegada només a *Los días del pasado* (1977) de Mario Camus, serà vist com un resistent lluitador, desconnectat, això sí, del col·lectiu del que forma part. S'ha d'arribar a la molt recent *El laberinto del fauno* (2006) de Guillermo del Toro, perquè la resistència del maquis espanyol apareixi com a grup armat, com un col·lectiu resistent, tot i que també en aquest cas formant part, un cop més, d'una història de més ampla trama i intencionalitat.

Podria allargar-me més i recordar que també des de l'altre costat, des del franquisme i amb voluntat

Paul Verhoeven, a la dreta, dirigint *El libro negro*

d'apologia anticomunista, el tema apareix en obres tan poc digeribles com *Dos caminos*, d'Arturo Ruiz-Castillo, un director de cinema que durant la Segona República havia fet d'actor en el teatre itinerant La Barraca de García Lorca, ben acomodats després en el franquisme triomfant. També va ser tractat a *Torrepartida*, (1955), de Pedro Lazaga, i encara a *La paz empieza nunca*, (1960) de León Klimovsky, i també a algun film més dels cineastes apologistes de la dictadura. No importa ni dir que, en tots aquests casos, el maquis és un simple pretext per a compondre un discurs fals, tergiversador i grollerament anticomunista.

El revisionisme de Verhoeven

Ara i retornant als films europeus sobre la resistència antinazi, acaba d'arribar a les pantalles la producció *El libro negro* (2006) de l'holandès Paul Verhoeven, retornat al seu país després d'una llarga estada als USA on destacà amb el molt celebrat *Instinto básico* (1992), o amb els films també descaradament comercials i enaltidors de la violència com *Robocop* (1987) i *Desafío total* (1990), fins arribar a *Starship Troopers* (1999), un film amb discurs descaradament neofeixista.

Tal vegada, per tal de recobrar l'aurèola de cineasta creador que s'havia guanyat a Europa, temps fa, amb *Delicias turcas* (1973), Verhoeven s'ha deixat temptar pel corrent historicista que preconitza el revisionisme de la història, i que sense anar més lluny, tant d'èxit té avui entre la dreta política del nostre país. Verhoeven, els seus guionistes i productors han descobert que aquesta cínica posició revisionista és susceptible de donar rèdits comercials sempre i quan contengui elements que siguin capaços de provocar la polèmica en el país del qual tracta el film, en aquest cas, Holanda.

La fórmula a emprar és relativament senzilla: traquem a la llum les misèries en les quals caigueren els vencedors dels nazisme, denunciem el maniqueisme de bons i dolents i sembren els dubtes sobre la història contada. I així el *Libro negro* resulta ser una plagueta misteriosament desapareguda i mai trobada en la qual se sospita que un advocat, (que feia d'intermediari entre els nazis i els resis-

tents a les acaballes de la Segona Guerra Mundial), tenia apuntats els noms dels autèntics col·laboracionistes que es lucraren amb l'extermini dels jueus holandesos. Aquesta és la base real sobre la qual s'articula la trama.

Salvar la producció

Verhoeven, director de més que provat oportunisme comercial, allò que pretén és presentar als resistents antinazis com a individus amb altes dosis d'ambigüitat ideològica. I ho fa a través d'una llarga història de més de dues hores de duració que combina, amb més o manco encert, la intriga, l'acció bèl·lica, l'amor, el sexe, i en què els dolents no sempre ho són tant i els bons tampoc ho són sempre, cosa d'altra banda més que sabuda. Una història que vol situar en un mateix pla o a un mateix nivell moral, la crueltat nazi envers els jueus i els resistents clandestins, i les contradiccions dels lluitadors antinazis, fins a mirar d'igualar-los a l'hora de repartir culpes i despietats.

Una història també contada a partir de fets reals i que es desenvolupa a través de successives accions, de manera que, quan sembla que ha d'acabar, resulta que no acaba sinó que continua, ara per a carregar les tintes contra els vencedors, per tal de mostrar que, com diuen els castellans, *en todas partes cuecen habas*. Vol dir això que el film traspunta una clara intencionalitat polèmica tot i que limitada, com no pot ser d'altra manera, a la història de l'ocupació nazi i de la resistència clandestina al propi país, a Holanda, mentre que per a la resta dels públics tendeix a aparèixer com un relat convencional i sobradament novel·lesc que s'aguanta en un acartonament de la posada en escena tant com en els factors comercials que han de fer rendible la producció.

Per tant, no es pot esperar massa. Així i tot, l'actriu holandesa Carice van Houten, que protagonitza i totalitza la història, té llum pròpia per si mateixa, vull dir que sense ella, la resta expressaria un excés de mediocritat. Emperò, pel que fa al retornat Verhoeven, més bé haurà de provar de nou per fer-se un lloc entre la cinematografia europea d'ara mateix. ■